Úlohy z občianskej náuky na overovanie kompetencií na jednotlivých taxonomických škálach

© PhDr. Štefan Bojnák
ŠIC Žilina

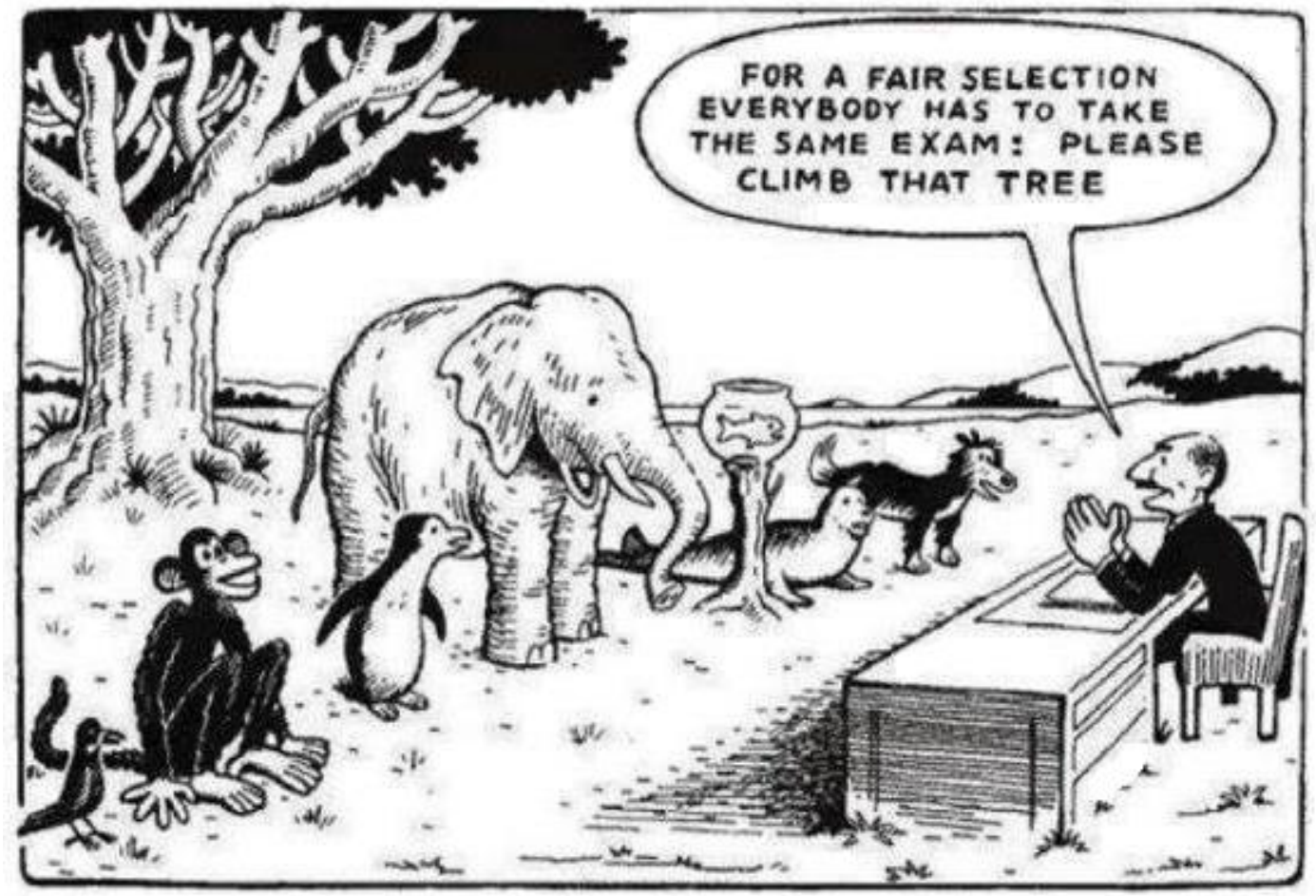

Pri tvorbe testových úloh je potrebné brať do úvahy osobitosti a individuálne danosti žiakov. Je však možné pripravovať štandardizované testy, ktoré budú brať do úvahy všetky osobitosti? Niekto lepšie píše eseje, iný lepšie pracuje so zatvorenými úlohami.

Obľúbená karikatúra, ktorá pranieruje nedokonalosť vzdelávacieho systému. „Snažili sme sa pre vás vytvoriť rovnaké podmienky. Preto dostanete všetci rovnakú úlohu: vyleziete na strom.“

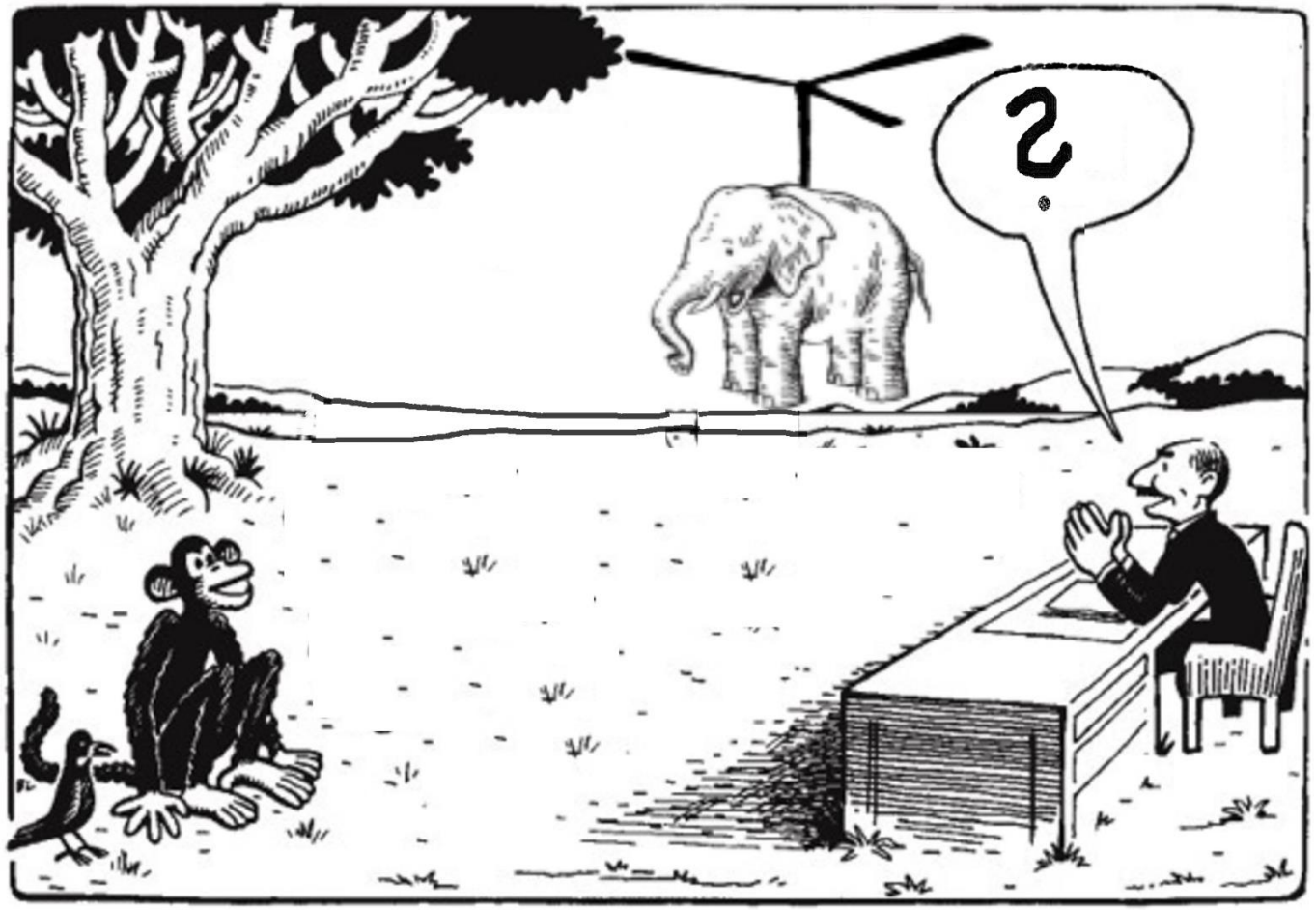

Nie je ľahšie pripraviť učiteľov tak, aby pomáhali vytvárať žiakom také podmienky, aby aj žiak, ktorý mal problém písať súvislý text, bol schopný vyprodukovať hodnotnú esej?

Čo tak zmeniť pohľad?

TYPY ÚLOH

usporiadacie

priraďovacie

s výberom odpovedí

dichotomické

so širokou odpoveďou
- neštruktúrované

so širokou odpoveďou
- štruktúrované

produkčné

doplňovacie

TAXONÓMIE CIEĽOV VYUŽÍVANÉ V TVORBE ÚLOH

Okrem úrovne osvojenia poznatkov, skúma učiteľ mieru využívania kognitívnych operácii. Úlohou učiteľa je sformulovať testové úlohy tak, aby boli zastúpené všetky formy poznávacích procesov.

Niemierkova taxonómia

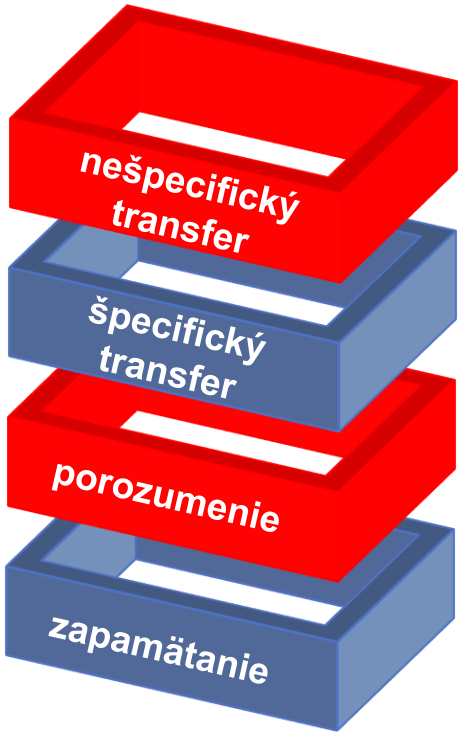

obhájiť, posúdiť, zhodnotiť,...

aplikovať, demonštrovať,...

objasniť, vysvetliť, vyjadriť inak,...

reprodukovať, zopakovať, pomenovať,...

revidovaná Bloomova taxonómia

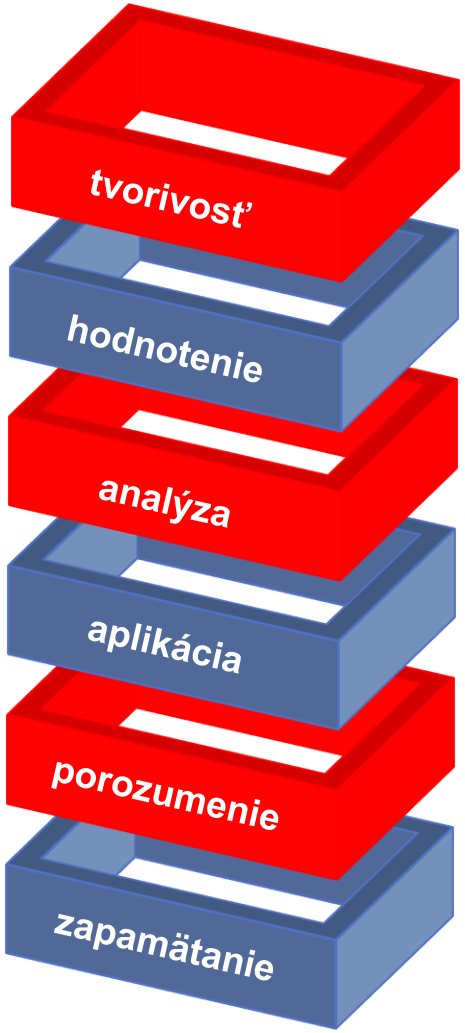

navrhnúť riešenie, postup,...

oponovať, zdôvodniť,...

uviesť argumenty za a proti,...

naskicovať, uplatniť,...

vysvetliť, uviesť príklad, vyjadriť vlastnými slovami,...

opísať, doplniť, priradiť,...

DIVERZIFIKÁCIA ÚLOH PODĽA KOGNITÍVNEJ ÚROVNE

Vhodnosť jednotlivých foriem úloh na meranie (pri testovaní) jednotlivých úrovní učenia podľa Bloomovej taxonómie (upravené).

	zapamätanie	porozumenie	aplikácia	analýza	hodnotenie	tvorivosť
so širokou odpoveďou - neštruktúrované	-	-	+	+	++	++
so širokou odpoveďou - štruktúrované	-	+	++	++	++	++
produkčné	++	++	++	+	-	-
doplňovacie	++	+	+	-	-	-
dichotomické	++	++	+	-	-	-
s výberom odpovede	+	++	++	-	-	-
priraďovacie	++	++	+	+	-	-
usporiadacie	+	++	-	-	-	-

++	veľmi vhodná forma úloh	+	vhodná forma úloh	-	nevhodná forma úloh

ŠPECIFIKAČNÁ TABUĽKA (PRI TVORBE TESTU)

Poznanie kognitívnej úrovne a typu úlohy je potrebné pri tvorbe testu, kvôli rôznorodému zastúpeniu úloh v teste. Špecifikačná tabuľka by mala obsahovať aspoň uvedené prvky.

počty testových úloh

kognitívna náročnosť úloh

typy úloh

zastúpenie tematických celkov

Konečná podoba špecifikačnej tabuľky nie je jednotná.

NIEKTORÉ VLASTNOSTI ÚLOH

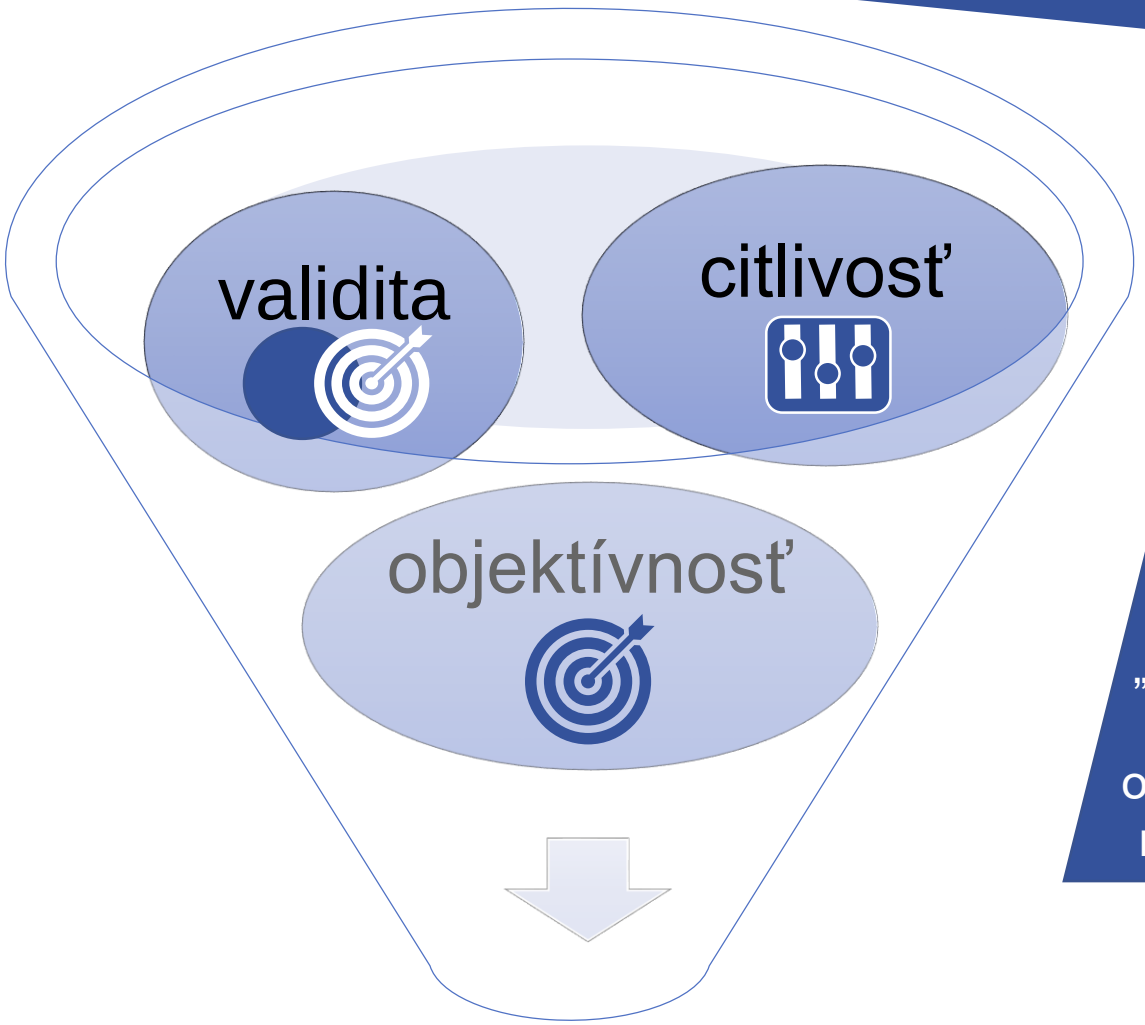

úloha

Úloha má byť „diskriminačná“. Má kvalitatívne odlíšiť vedomosti rôznych žiakov.

Ak úlohu hodnotia rôzni učitelia, mali by ju skórovať rovnako.

Úlohou zisťujeme vedomosti z oblasti, ktorú overujeme.

Príklad úlohy s **nízkou citlivosťou**:

Označte výrok, ktorý odmieta existenciu boha.

a) „Verím, aby som porozumel.“

b) „Boh je mŕtvy.“

c) „Pravú filozofiu umožňuje až viera.“

d) „Človek mieni, Pán Boh mení.“

Kľúč: *b)*

Vysvetlenie: úloha nie je citlivá, pretože kľúč je pomerne ľahko identifikovateľný už zo samotného kmeňa otázky, a najmä prílišnou nenáročnosťou distraktorov.

Príklad **neobjektívnej** úlohy:

Kto je najlepší nemecký filozof?

.....

Kľúč: Immanuel Kant, Karl Marx, Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, Hannah Arendtová, Martin Heidegger,...

Vysvetlenie: Táto otázka je neobjektívna, pretože z kmeňa úlohy nie je jasné kritérium podľa ktorého posudzujeme filozofov. Prívlastok najlepší je výrazne subjektivizujúci. Piati rôzni filozofi či učitelia filozofie by dali na túto otázku aspoň šesť rôznych odpovedí. Úlohou môžeme skúmať vedomosti a zručnosti, nie však názory a postoje. Môžeme hodnotiť schopnosť formulovať postoj či vyjadriť názor, nie však názor samotný.

Príklad **nevalidnej** úlohy:

Tematický celok: Základné filozofické disciplíny

Na základe analýzy textu odpovedzte na nasledovné otázky:

A. Do ktorej filozofickej disciplíny radíme daný text?

B. Kto je autorom textu?

„Nie menlivé svedectvo zmyslov alebo klamný úsudok zle kombinujúcej predstavivosti, ale taký zreteľný pochop čistého rozumu, že nezostáva nijaká pochybnosť o tom, čo poznávame.“

A. ..... B. .....

Kľúč: A. gnozeológia (epistemológia, noetika, teória poznania) B. René Descartes

Vysvetlenie: Prvá podotázka je validná, pretože skutočne overujeme, či študenti dokážu aplikovať vedomosti v oblasti základných filozofických disciplín.

Druhá podotázka nie je validná, pretože predmetom overovania vedomostí nie je filozofia René Descarta, ale základné filozofické disciplíny. Z textu explicitne nevyplýva (pokiaľ nepoznáte naspamäť jeho dielo alebo výroky), že jeho autorom je René Descartes.

Príklad úlohy na **zapamätanie**:

Určte, ktoré typy osobností sa vzťahujú na Sprangerovu typológiu osobnosti.

a) stabilný extrovert, labilný introvert

b) astenik, pyknik

c) diktátor, výkonný typ

d) teoretický človek, ekonomický človek

Kľúč: d)

Vysvetlenie: žiak je schopný odpovedať na túto otázku len v prípade, že má takúto vedomosť fixovanú v pamäti a dokáže si ju vybaviť.

Príklad úlohy na **porozumenie**:

Zakrúžkujte na grafe Lafferovej krivky bod (body), v ktorom (ktorých) získa štát najviac prostriedkov z daní.

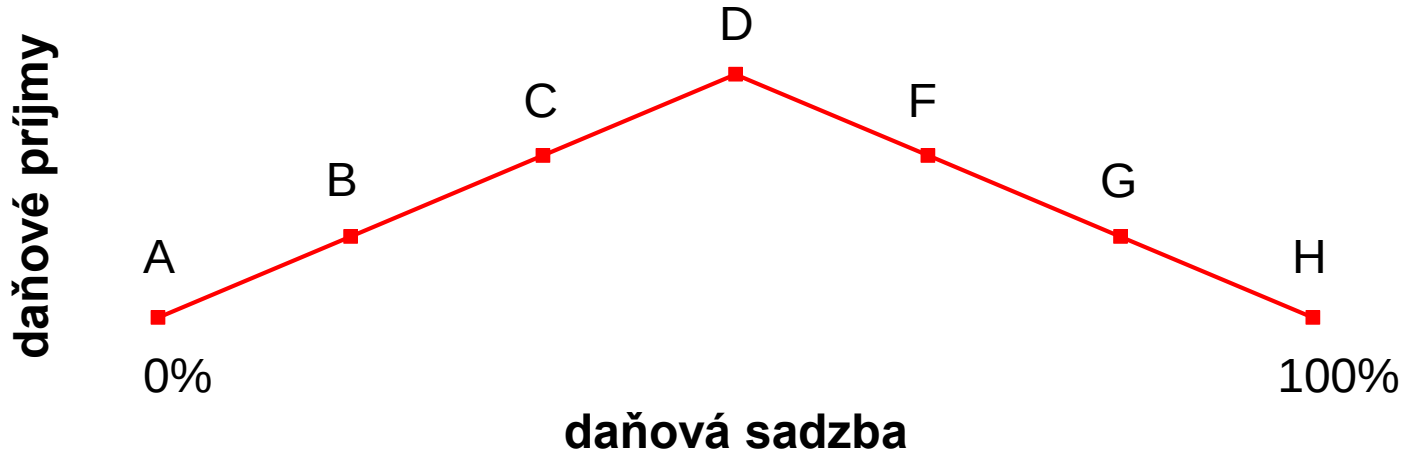

Kľúč: D

Vysvetlenie: Žiak nemusí poznať Lafferovu krivku na to, aby dokázal označiť správnu odpoveď. Musí rozumieť vzťahu medzi daňovou sadzbou a daňovými príjmami. Úloha môže mať rôzne varianty. Náročnejšia verzia je nakreslenie krivky žiakmi pri zadaní základných parametrov. Je náročné zdôvodniť, prečo pri rastúcej daňovej sadzbe (F, G, H), klesajú daňové príjmy štátu.

Príklad úlohy na **aplikáciu (1)**:

Aplikovaním § 469a občianskeho zákonníka rozhodnite, ktorá zo situácii je dôvodom pre vydedenie.

a) „Jozef vydedil syna, pretože nešiel na vysokú školu, ktorú mu spolu so svojou manželkou vybrali.“

b) „Jozef vydedil dcéru, pretože v čase, kedy bol kvôli zlomenine členku pripútaný k posteli, ignorovala jeho žiadosti o pomoc.“

c) „Jozef vydedil manželku, pretože mala dlhodobý mimomanželský pomer so svojím susedom.“

d) „Jozef vydedil syna, ktorý nesplnil jeho posledné želanie, ktorým bola skutočnosť, že jeho syn mal vzťah s dievčaťom, ktoré bolo dcérou Jozefovho zamestnávateľa.“

Kľúč: *b)*

Vysvetlenie: Na to, aby žiak vedel odpovedať, musí vedieť použiť vedomosti v novej konkrétnej situácii. Samozrejme, musí ovládať štyri zákonné podmienky vydedenia a zároveň musí ovládať koho možno vydediť (len potomkov).

Príklad úlohy na **aplikáciu (2)**:

Rozhodnite, o ktorý z ekonomických prístupov (libertariánsky (L) a paternalistický (P)) sa opierajú autori nasledovných výrokov.

A. „Musíme zabezpečiť vlaky zadarmo pre žiakov a dôchodcov.“

B. „Potrebujeme zaviesť čo najnižšie dane.“

C. „Štát by mal vytvárať nové pracovné miesta.“

D. „Lepšie školstvo zabezpečí iba súkromný sektor.“

Kľúč: A (P); B (L); C (P); D (L)

Vysvetlenie: Aby žiaci vedeli správne odpovedať na otázku, musia poznať rozdiel medzi libertariánskym a paternalistickým prístupom a zároveň vedieť ich použiť v konkrétnych situáciách.

Príklad úlohy na **analýzu (1)**:

1. Na základe faktografických údajov (tabuľka na ďalšom slajde) analyzujte životnú úroveň obyvateľstva v SR.

A. Rozhodnite, či môžeme údaje z tabuľky zovšeobecniť. Vysvetlite prečo.

B. Porovnajte typy úverov, ktoré si zvolil Marek, a to z hľadiska úročenia, ručenia, účelu.

C. Rozhodnite, či je osobný rozpočet participantov deficitný. Vysvetlite prečo.

Kľúč: A. nemôžeme zovšeobecniť, pretože vychádzajú skôr z kvalitatívneho než kvantitatívneho výskumu. Na zovšeobecnenie nám chýbajú „tvrdé“ dáta. B. hypotekárny úver – najvýhodnejšie úročenie, ručenie nehnuteľnosťou, účel pôžičky – kúpa, stavba nehnuteľnosti; spotrebný úver – nevýhodnejší úver, nie je potrebné ručenie, bezúčelový úver; kreditná karta – najnevýhodnejšie úročne, nie je potrebné ručenie, bezúčelový. C. ani jeden nie je deficitný, pretože príjmy sú vyššie než výdavky.
Vysvetlenie: na zodpovedanie otázok je potrebná analýza údajov uvedených v tabuľke. Podotázky sú postavené interdisciplinárne (ekonómia, sociológia).

Bratislavský kraj	***Prešovský kraj***
„Mesačne platím 3 pôžičky."	*„Na vlastné bývanie zatiaľ nemám."*
Marek Bezák (33), komunikačný manažér, Bratislava	*Veronika Čorňáková (30), mediálna manžérka, Ľutina (okr. Sabinov)*
Plat: *1 450 € (čistý)*	***Plat****: 650 € (čistý)*
Pôžičky: *1 hypotéka* *1 spotrebný úver* *kreditná karta* ***Spolu:*** *600 € mesačne*	***Pôžičky:*** *1 spotrebný úver: 90 € mesačne*
Mesačné výdavky: ***Bývanie*** *(nájom + energie + káblovka) - 300 €* ***Strava + bežné výdavky*** *- 300 €* ***Poistenie*** *(on + dieťa) - 100 €*	***Mesačné výdavky:*** ***Bývanie*** *(podnájom + energie) - 280 €* ***Strava + bežné výdavky*** *- 300 €*
Mesačné úspory: *100 € ako investícia* *cca 10 € (čo zabudne vo vrecku v rifliach)*	***Mesačné úspory:*** *70 €*
Cena vlastného bývania pri kúpe: *115 000 eur za 20-ročný byt v paneláku v pôvodnom stave*	***Cena vlastného bývania pri kúpe:*** *nemá, býva v podnájme*

Príklad úlohy na **analýzu (2)**:

Porovnajte chápanie spoločenskej zmluvy u Hobbesa a Locka.

„Je to skutočné zjednotenie všetkých v jednej osobe, utvorené dohodou každého s každým tak, akoby každý každému povedal: ja sám z vlastnej vôle postupujem svoju autoritu a právo na vládu tomu človeku alebo skupine pod tou podmienkou, že aj ty svoju autoritu a právo na vládu prenesieš na toho istého. Týmto spôsobom sa z davu stáva oná osoba a nazýva sa obec, štát, republika. Toto je súčasne zrod onoho veľkého Leviathana, alebo povedané s väčšou úctou, smrteľného boha, ktorému vďačíme za všetok mier a ochranu pod záštitou boha nesmrteľného.“

Thomas Hobbes: Leviathan

„Človek tým, že súhlasí s inými, aby vytvorili jedno politické teleso pod jednou vládou, zaväzuje každého z tejto spoločnosti, že sa podrobí rozhodnutiu väčšiny a že bude týmto rozhodnutím zviazaný. Inak by táto pôvodná zmluva, ktorou sa spolu s inými združuje do jednej spoločnosti, neznamenala nič a nebola by zmluvou, ak by človek ostal slobodný a nemal by nijaké záväzky než tie, aké mal predtým v prirodzenom stave.“

John Locke: Druhé pojednanie o vláde

Kľúč: obaja tvrdia, že spoločenská zmluva sa uzatvára dobrovoľne, u Hobbesa spoločenská zmluva vzniká prenesením právomocí na jednotlivca alebo skupinu a panovník vládne neobmedzene (smrteľný boh), u Locka vzniká dobrovoľne a následne sa musí prispôsobovať rozhodnutiu väčšiny.
Vysvetlenie: na vyriešenie úlohy je potrebné analyzovať text.

Príklad úlohy na **hodnotenie (1)**:

Zhodnoťte význam synergického efektu v pracovných tímoch.

.....

.....

.....

.....

Kľúč: Práca v tíme prináša zvýšenie produktivity.

Vysvetlenie: na správne zodpovedanie je potrebné poznať podstatu synergického efektu a dokázať zhodnotiť pozitívne dôsledky pre prácu v tíme.

Príklad úlohy na **hodnotenie (2)**:

Posúďte výhody a nevýhody autoanamnézy.
Rozdeľte sa do dvojíc, pričom jeden bude hrať rolu diagnostika a druhý klienta. Ak niekto odmietne zúčastniť sa, nemusí (môže pozorovať, ak dvojica s tým súhlasí). Pomocou riadeného rozhovoru vytvorte osobnú autoanamnézu zameranú na intelektuálny vývin:

- prospech v škole – obľúbené a neobľúbené predmety, - opakovanie ročníka
- kedy sedel, - chodil, - začal hovoriť;
- voľba povolania – kto ju ovplyvňoval, - či bola spontánna alebo nie,...

.....

.....

.....

Kľúč: neexistuje jedno správne riešenie a odpovede sú silne personalizované na osobu žiaka. Výhody vychádzajú zo sebapoznania človeka a nevýhody z veľkej miery subjektivity autoanamnézy.
Vysvetlenie: náročná úloha, ktorá predpokladá zažitú pedagogickú skúsenosť učiteľa pričom žiakovi je umožnené uplatniť „stop pravidlo“, pretože úloha zasahuje do intímneho sveta žiaka. V teste možno použiť len prvú časť otázky.

Príklad úlohy na **tvorivosť**:

Ste ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny. Navrhnite spolu so svojím tímom riešenie dlhodobej nezamestnanosti v marginalizovaných rómskych komunitách.

.....

.....

.....

.....

.....

Kľúč: vzhľadom na skutočnosť, že ide o divergentnú úlohu, existuje viacero správnych odpovedí.

Vysvetlenie: úloha je náročná, pretože núti žiakov spolupracovať a prinášať nové riešenia.

DIFERENCOVANÉ VYUČOVANIE POMOCOU AKTÍVNYCH SLOVIES

Na karikatúre môžete identifikovať:
a) Konštantína a Metoda
b) Rastislava a Svätopluka
c) Gorazda a Klimenta
d) Pribinu a Koceľa

Karikatúra **nevyjadruje**:
a) skutočnosť, že kresťanstvo k nám bolo „importované“
b) zosmiešnenie odporu voči migrantom
c) fakt, že Konštantín a Metod boli cudzinci
d) dôraz na cyrilo-metodskú tradíciu

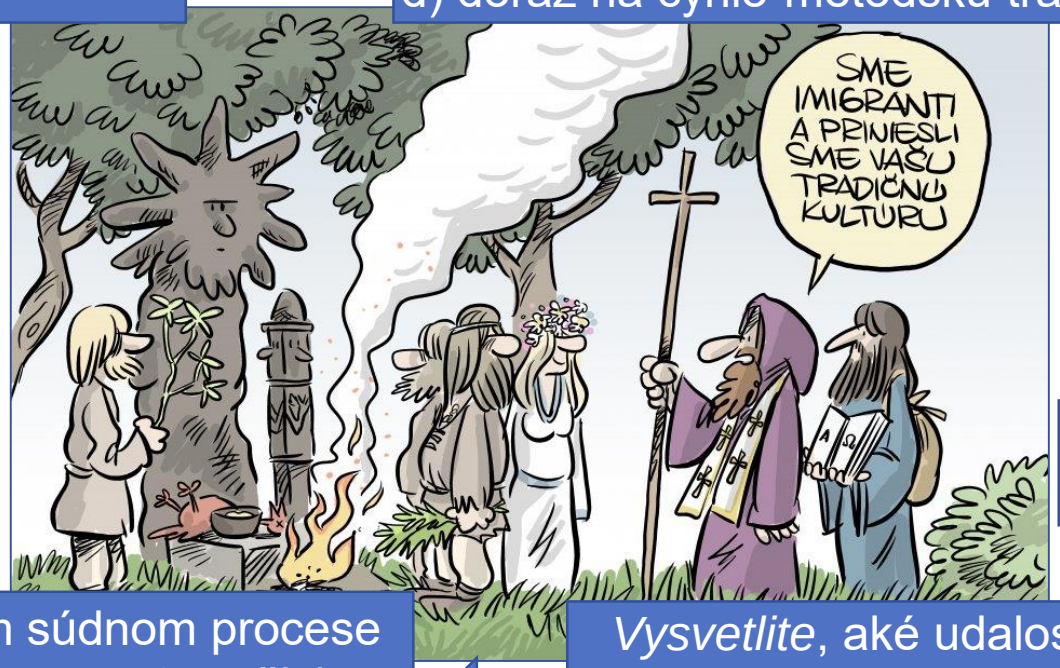

Nakreslite analogickú karikatúru

Vysvetlite, aké udalosti mohli byť pohnútkou k nakresleniu karikatúry?

Vo fiktívnom súdnom procese *obhájte argumenty* našich predkov i vierozvestcov.

V skupine si rozdeľte roly: minister kultúry školstva, spravodlivosti a práce. *Vytvorte stratégie* podporujúce pozitívny vzťah väčšinovej spoločnosti k migrantom.

Príklady autora na testové úlohy s rôznou kognitívnou úrovňou:

PODSTATA ĽUDSKEJ PSYCHIKY
PSYCHICKÉ JAVY OSOBNOSTI
VÝVIN PSYCHIKY A UČENIE
TEMPERAMENT I
TEMPERAMENT II
PSYCHOL. V KAŽDODENNOM ŽIVOTE – STRES
STRES - REAKCIE NA ZÁŤAŽOVÚ SITUÁCIU

SOCIOLÓGIA - PROCES SOCIALIZÁCIE
SOCIÁLNY STATUS
SOCIÁLNE SKUPINY A ORGANIZÁCIE
SOCIÁLNE PROCESY - RODINA
SOCIÁLNE FENOMÉMY - SOCIÁLNA DEVIÁCIA
PROBLÉMY SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI - I
PROBLÉMY SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI II

PODSTATA EKONÓMIE
MASLOWOVA HIERARCHIA POTRIEB
ZÁKLADNÉ EKON. OTÁZKY A TYPY EKONOMÍK
NÁRODNÉ HOSP. A EKONOMICKÁ ÚLOHA ŠTÁTU
TRHOVÝ MECHANIZMUS

EKONOMICKÝ KOLOBEH
TRH PRÁCE
NEZAMESTNANOSŤ
PRÁCA A ÚRAD PRÁCE
PRACOVNÝ POMER
FORMY PODNIKANIA
PENIAZE
VÝVOJ EURA
FINANČNÉ INŠTITÚCIE
ŠTÁTNY ROZPOČET

ZNAKY ŠTÁTU A ŠTÁTNE SYMBOLY
FORMY ŠTÁTU
HORIZONTÁLNA DEĽBA MOCI
VERTIKÁLNA DEĽBA MOCI
DEMOKRACIA A JEJ ZNAKY
PRIAMA DEMOKRACIA
POLITICKÝ SYSTÉM
VOĽBY A VOLEBNÉ SYSTÉMY
ĽUDSKÉ PRÁVA
PARLAMENTNÝ SYSTÉM SR. ÚSTAVA SR. SYSTÉM EÚ.

Príklady autora na testové úlohy s rôznou kognitívnou úrovňou:

PRÁVO A INÉ NORMATÍVNE SYSTÉMY
PRÁVNY SYSTÉM
RODINNÉ PRÁVO
TRESTNÉ PRÁVO
ORGÁNY OCHRANY PRÁVA
OBČIANSKE PRÁVO
OCHRANA SPOTREBITEĽA

ČO JE FILOZOFIA?
OD MÝTU K LOGU
PREDPOKLADY VZNIKU FILOZOFIE
ZÁKLADNÉ FILOZOFICKÉ DISCIPLÍNY
DEJINY FILOZOFIE
FILOZOFIA A JEJ VZŤAH K NÁBOŽENSTVU, VEDE, IDEOLÓGII A UMENIU
ONTOLÓGIA - PÔVOD A PORIADOK SVETA
HĽADANIE PODSTATY
NÁHODA ČI NEVYHNUTNOSŤ
PRAVÉ A NEPRAVÉ BYTIE

JE POZNANIE OBJEKTÍVNE
MÁ POZNANIE HRANICE?
SKÚSENOSŤ ČI ROZUM
TEÓRIE PRAVDY
HĽADANIE PRAVDIVOSTI POZNANIA
HERMENEUTIKA A ŠTRUKTURALIZMUS
UNIVERZÁLNOSŤ MORÁLKY
MORÁLNE HODNOTY
SLOBODA
EXISTENCIALIZMUS
FILOZOFIA AKO PRAX
INDIVIDUALIZMUS - HOLIZMUS
UTÓPIE A OTVORENÁ SPOLOČNOSŤ
SPOLOČENSKÁ ZMLUVA
KARTEZIÁNSKY DUALIZMUS
TECHNOLOGICKÝ ROZVOJ
ČLOVEK A MÉDIA
ČLOVEK A EKONOMIKA
ČLOVEK A TRANSCENDENTNO

Príklady autora na otvorené testové úlohy s rôznou kognitívnou úrovňou:

https://kniznica.orbispictus.sk/obcianska-nauka-ss-1/#1
https://kniznica.orbispictus.sk/obcianska-nauka-ss-2/#1

Testové úlohy sú vypracované v počítačovom programe Hot Potatoes - https://hotpot.uvic.ca/ - používaného pri tvorbe interaktívnych cvičení. Testových úloh je viac ako 1 500 a ich obsah korešponduje s obsahom učiva, ktoré sú obsiahnuté v pracovných zošitoch uvedených na tomto slajde. Ku každému učivu sú vypracované testové úlohy, pričom program vygeneruje vždy rôznych 10 testových úloh. Úlohy slúžia na autoevalváciu vedomostí žiakov. Pri tvorbe cvičení v prostredí Hot Potatoes môžu učitelia využiť materiál autora https://encyklopediapoznania.sk/data/eknihy/e-learning/tvorba_testov_a_ich_vyuzitie_v_elektronickej_podobe.pdf.

Pracovné zošity, vydané autorom prezentácie vo vydavateľstve Orbis Pictus Istropolitana, vychádzajú zo vzdelávacích štandardov inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu z občianskej náuky pre gymnáziá. Každé učivo je obsiahnuté na jednej dvojstrane. Ľavá časť obsahuje motivačnú časť, priestor na poznámky a otázky na reflexiu. Pravá časť obsahuje úlohy, ktorých vyriešením majú žiaci dospieť k želanému uvedomeniu. Počas pandémie koronavírusu sú pracovné zošity k dispozícii žiackej i učiteľskej verejnosti.

Použité zdroje:

HOBBES, Thomas. 2010. Leviathan. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2010. 513 s. ISBN 9788072981069.

LOCKE, John. 1992. Druhé pojednání o vládě. 2. vyd. Praha: Svoboda. 1992. 190 s. ISBN 80-205-0222-X.

ROSA, Vladimír. 2007. Metodika tvorby didaktických testov. 1. vyd. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2007. 72 s. ISBN 978-80-89225-32-3.

ŠÚTOVEC, Martin. Slovania a tradičná kultúra, [online] Dennikn, 2016 [cit. 2020-11-01]. Dostupné na <https://dennikn.sk/471751/shooty-slovania-tradicna-kultura/>

TRAXLER, Hans. 1983. Chancengleichheit, [online] Jahren Pädagogik, 1983 [cit. 2020-11-01]. Dostupné na <https://franzirademacher.wordpress.com/>

Turek, Ivan. 2008. Didaktika. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer (Iura Edition), 2008. 596 s. ISBN 978-80-8078-198-9.